
Kanadska frankofonska književnost

Uvod

Od svih književnosti na francuskom jeziku, kanadska je, unatoč demografskoj i kulturnoj važnosti zajednica iz kojih je proizašla¹ zacijelo najslabije predstavljena na hrvatskoj književnoj sceni. Hrvatska javnost općenito slabo poznaje frankofonski kanadski svijet, a književnost gotovo nimalo, što zbog neupućenosti, što zbog nezainteresiranosti naših kulturnih krugova. Zanimljivo je da su u zadnjih dvadeset pet godina u Hrvatskoj objavljene dvije antologije² kratkih priča koje se predstavljaju kao “kanadske”, a da pritom u njih nije uvršten ni jedan tekst frankofonskog autora. Očito da je za sastavljače tih antologija, kao i za prosječnoga građanina, Kanada prije svega (ako ne i isključivo) anglofonska zemlja.³

Osim toga, čini se da se predstavljanje kanadske književnosti na francuskom jeziku u Hrvatskoj, kao i u mnogim drugim sredinama, pa i u samoj Kanadi, uvijek veže uz Francusku. Tako katalog izložbe *Kanadske knjige i kanadski pisci u Hrvatskoj*,⁴ koja je bila postavljena u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu od 20. ožujka do 15. travnja 2003. u prikazu kvebečke književnosti na francuskom jeziku na istak-

nutom mjestu uvrštava članak⁵ koji se bavi dakako nezaobilaznim utjecajem Francuske na kvebečku književnost, ali koji nažalost u odsustvu kontekstualizacije našoj publici pruža donekle izobličenu sliku književnosti Québecea time što naglasak stavlja samo i isključivo na tu vezu a da pritom ne spominje nikakvu drugu dimenziju niti drugi izvor utjecaja.

Naposljetku, i unutar kanadskoga frankofonskog kruga, zajednice izvan Québecea ostaju u sjeni te pokrajine, jedine u kojoj se većinski govori francuski⁶ i koju se najčešće u inozemstvu smatra jedinim frankofonskim kulturnim i književnim prostorom Kanade. Tako, od trideset osam autora koje se spominje u *Proleksis enciklopediji*⁷ vezano uz temu “Kanadska književnost na francuskom jeziku”, svi pripadaju kvebečkoj književnosti,⁸ a da to nigdje izrijekom nije navedeno. Isto se ponavlja i u *Hrvatskoj enciklopediji* u kojoj su zastupljena (samo) tri kvebečka autora (Anne Hébert,⁹ Réjean Ducharme i Victor-Lévy Beau-

---

¹ Prema podacima zadnjeg popisa stanovništva (2011) oko 10 milijuna građana Kanade vladaju francuskim jezikom. Danas francuskim kao materinim jezikom govori oko sedam i pol milijuna stanovnika Kanade, odnosno oko 21,4% njenoga ukupnog stanovništva.

² Gorjup, Branko i Lovrinčević, Ljiljanka (ur.), 1991. *Antologija kanadske pripovijetke*, s predgovorom Franka Daveyja, Zagreb: Matica hrvatska. Primorac, Antonia (ur.), 2009. *Život na sjeveru: Antologija kanadske kratke priče*, Zagreb: Profil International.

³ U antologiji Antuna Šoljana *100 najvećih romana svjetske književnosti* (Zagreb: Mladost, 1982) nije se našlo ni jedno djelo ni iz anglofonske ni iz frankofonske kanadske književnosti. U kazalu *Leksikona svjetske književnosti – djela* (Zagreb: Školska knjiga, 2004) na popisu nacionalnih književnosti uz “Kanadska književnost” čitatelja se upućuje na popis autora i djela pod “Engleska i anglofonska književnost”. Na popisu “Francuska i frankofonska književnosti” nije uvršteno ni jedno frankofonsko kanadsko djelo.

⁴ Lovrenčić, Sanja (ur.), 2003. *Kanadske knjige i kanadski pisci u Hrvatskoj*, Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica.

⁵ Allard, Jacques, 2003. “Uloga Francuske u fiktionalnoj književnosti Québecea”, izabrala, priredila i s francuskog prevela Ingrid Šafranek. U: *Kanadske knjige i kanadski pisci u Hrvatskoj*, Zagreb: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, str. 81–90. Tekst objavljen pod naslovom “La France de la fiction”. U: *Québec 2000: annuaire politique, social, économique et culturel*, Montréal: Fides, 2001, str. 599–605.

⁶ Velika većina frankofonskog stanovništva Kanade (njih oko šest i pol milijuna) živi u Québecu (i čine oko 78% stanovništva te pokrajine), gdje je 1974. francuski jezik proglašen jedinim službenim jezikom. Ostali Kanadani francuskoga govornog izričaja pripadaju većim ili manjim zajednicama u ostalim dijelovima zemlje (najveća zajednica izvan Québecea je franko-ontarijska zajednica koja broji oko 600.000 ljudi).

⁷ Leksikografski zavod Miroslav Krleža (LZMK). “Kanadska književnost”. URL: <http://proleksis.lzmk.hr/57194/>. Pristup 17. srpnja 2019.

⁸ Slično, u *Povijesti svjetske književnosti* (Zagreb: Mladost, 1982) u poglavlju “Ostale književnosti francuskog jezičnog izraza” (str. 741–765) frankofonska kanadska književnost poistovjećuje se s “književnošću Québecea”.

⁹ Autorici se k tome pogrešno pripisuje otac Francuz. Vidi: Leksikografski zavod Miroslav Krleža (LZMK). “Hébert, Anne”. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=24695>. Pristup 17. srpnja 2019.

lieu) navedena samo kao “kanadski autori francuskoga govornog izričaja”¹⁰.

U takvom kontekstu minorna franko-kanadska književnost prikriva se trima pojmovima: “kanadska književnost”, “književnost na francuskom jeziku” i “kvebečka književnost”. Ova potonja se u našem kulturnom ozračju, kao i u mnogim drugima, pojavljuje dvostruko marginalizirana svojim rubnim položajem, kako unutar Kanade koju se predstavlja i doživljava kao anglofonsku zemlju, tako i unutar sustava frankofonske književnosti kojoj je u središtu francuska književnost. Ovaj zaključak potvrđuje već spomenuti predgovor u katalogu izložbe *Kanadske knjige i kanadski pisci u Hrvatskoj* u kojem se konstatira da su “u hrvatskoj prijevodnoj književnosti od kanadskih autora zastupljeni uglavnom oni koji pišu engleskim jezikom, dok su oni koji pišu na francuskom gotovo nepoznati” (2003: 9). Čini se stoga da je u Hrvatskoj, kao i u susjednim zemljama središnje Europe, sačuvana “slika tradicionalnog modela frankofonskog prostora s Francuskom u središtu koji bi trebao dominirati nad rubnim frankofonskim prostorima: europskim, američkim ili afričkim, i ta je slika duboko usađena” u poimanju ljudi.¹¹

Odvise često smatrana kao “ogranak” ili “izraslina” francuske književnosti, zatočena u kategoriji “malih” rubnih književnosti, shvaćena kao minorna, iako je pisana na svjetskom jeziku, franko-kanadska književnost iznimno je slabo zastupljena kad je riječ o prevedenim djelima s francuskog jezika u Hrvatskoj te je i dalje nepoznata u ovoj zemlji. Cilj ovog zbornika kojim se nastoji ispuniti ta praznina trostruk je: njime se želi informirati, pobuditi zanimanje za tu književnost i potaknuti prevođenje djela na hrvatski jezik. Radovi su podijeljeni u četiri odjeljka *Geneza i kretanja, Povijest i sjećanje, Prostor i unutarnji krajolik, Pripadanje i identitet* i popraćeni su prijevodima iz dosad u nas neobjavljenih djela.

U prvom dijelu cilj je pružiti osnovne informacije kojima se omogućuje praćenje franko-kanadske književnosti u vremenu da bi ju se lakše moglo smjestiti u odnosu na velike književne pravce i da bi se shvatili glavni izazovi kojima je (bila) izložena. Rad Evaine Le Calvé Ivičević “Kronološki pregled: od početaka (1763) do višeglasja (1970)” dijakronijski je prikaz povijesno-književnih zbivanja popraćen relevantnim izvanknjiževnim informacijama, kao i imenima autora i njihovih djela koja su značajna za tu književnost. Zbog širine teme i reduciranog prostora zbornika

odlučeno je da se ovaj prikaz zaustavi na razdoblju s početka 1970-ih kada suvremena frankofonska književnost ulazi u novo i veoma prosperitetno doba u kojem dolazi do bujnog poleta avangarde, nakon čega ulazi u univerzalnost. U članku “Nacija, domovina, religija, kultura: franko-kanadska književnost pred izazovom komparativne književnosti” Dorothea Scholl proširuje i upotpunjuje shvaćanje frankofonske kanadske književnosti komparativnim pristupom kojim su poljuljana uobičajena tumačenja. Tako njezina analiza pokazuje da se pitanja nacije, religije i domoljublja, koja kritika tradicionalno ističe, moraju relativizirati, čime se omogućuje bolje vrednovanje etičkih i estetskih doprinosa te književnosti, ne samo unutar kanadskog književnog prostora, nego i na svjetskoj razini.

Drugi dio posvećen je povijesti i sjećanju, prošlosti i pripovjednom tkivu koje od nje nastaje u književnosti. Prvi članak posvećen je romanu *Maria Chapdelaine* – “O recepciji Hémonove pripovijesti iz francuske Kanade” – u kojem Sanja Šoštarčić istražuje odjeke najslavnijeg franko-kanadskog romana o Québecu i otkriva ulogu Ivana Merza u recepciji tog djela u Hrvatskoj. U nastavku, i dalje tematski vezano uz Québec, ali ovaj put o tome kako se dio njegove burne prošlosti prikazuje na pozornici, piše Marija Paprašarovski u radu “Lepageova pri/povijest u scenskom tekstu 887”. U njemu se razmatra pitanje preobrazbe od osobne do povijesne i scensko-narativne u predstavi koja spaja monološku formu i povijesnu građu da bi potaknula promišljanja o obitelji, identitetu, kulturi. U trećem radu u ovom dijelu, “Povijest, sjećanje i pamćenje u *Rasjedima* Nancy Huston”, Mirna Sindičić Sabljo bavi se frankofonskom književnošću iz područja prerija. Analizira roman *Rasjedi* unutar teorijskog okvira književnih studija pamćenja, s naglaskom na reprezentaciji povijesti u romanu, odnosu pamćenja i povijesti, međugeneracijskom prijenosu pamćenja traumatičnih događaja te vezi pamćenja i oblikovanja individualnih i kolektivnih identiteta.

Prostor i unutarnji krajolik tema je trećeg dijela. U radu “Frankofonski prostor u djelima Gabrielle Roy radnjom smještenim u Manitobi” Rosemary Chapman analizira četiri teksta ove autorice rodnom iz Manitobe koja je kvebečku literaturu obogatila izuzetnim djelima, među kojima se izdvaja roman *Polovna sreća* (*Bonheur d'occasion*, 1945) prvi veliki urbani roman radnjom smješten u Montréal. Rosemary Chapman ispituje na koji je način prikazan manitobanski prostor u ovim djelima, kako se odražavaju suprotnosti između manjinske frankofonske i većinske anglofonske zajednice, te se bavi utjecajem iskustva seobe u konceptualizaciji prostora u djelu G. Roy radnjom smještenom u Manitobi. U nastavku prelazimo s velikih prostora u Manitobi u najveći kvebečki grad Montréal. Adina Balint u članku “Poetika i imaginariji Montréalala u suvremenoj kvebečkoj književnosti” predstavlja lica toga grada u djelima *Lutalica* (*La*

¹⁰ Leksikografski zavod Miroslav Krleža (LZMK). “Beaulieu, Victor-Lévy”. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=6477>. Pristup 17. srpnja 2019. “Ducharme, Réjean”. URL: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=16456>. Pristup 17. srpnja 2019.

¹¹ Kyloušek, Petr, 2012. “La présence de la littérature canadienne française et québécoise en milieu tchèque”, u: Kürtösy K. (ur.), *Canada in eight tongues: translating Canada in Central Europe = Le Canada en huit langues: traduire le Canada en Europe centrale*. Brno: Masaryk University, 37.

Québécoise) Régine Robin i *Žena u bijegu* (*La femme qui fuit*) Anaïs Barbeau-Lavalette. Frankofonski kanadski autori prisvojili su taj grad, kroče njime i otkrivaju njegove tajne. Adina Balint podsjeća da, iako je tema seljenja u velikoj mjeri obrađivana u kvebečkoj književnosti počevši od 1980-ih, na poticaj pisaca useljeničkog podrijetla, danas seljenje nije više geokulturne, nego je simboličke i ontološke naravi. Petr Kylvoušek razmatra uporabu distopijskih prostora u suvremenoj franko-kanadskoj prozi, osobito u romanima *Oscar de Profundis* Catherine Mavrikakis, nekoj vrsti preispisivanja romana *Uz dlaku* (*À rebours*) Joris-Karla Huysmansa, *Nit kilometara* (*Le Fil des kilomètres*) i *Teret snijega* (*Le Poids de la neige*) Christiana Guay-Poliquina, diptihu koji suprotstavlja roman ceste i seoski roman te *Toksoplazma* (*Toxoplasma*) Davida Calva, *cyberpunk* distopiji nadahnutoj, među ostalim, i filmovima Davida Cronenberga. Estetizacija prostora kod Mavrikakisove, mitologizacija Montréala kod Calva i teološka transcendencija krajolika i prirode kod Guay-Poliquina mogle bi predstavljati tri specifična aspekta kvebečkih distopija. Rad Véronique Arseneau "Razbiti prostor i vrijeme: ontološka poezija zbirke *Putnica* (*La Voyageuse*) Andrée Lacelle" vodi nas u Ontario. Franko-ontarijska pjesnikinja Andrée Lacelle u svojoj zbirci *Putnica* (1995) uprizoruje eponimski lik koji putuje između vremena i prostora, u nekom ontološkom prostoru te na jedinstven način poetizira svoje viđenje Ontarija, sebe i pisanja. Članak pregledom raznih konteksta pisanja i recepcije te autorice u franko-ontarijskoj sredini proučava na koji način ta ontološka poezija uspijeva zaobići, čak razbiti vremenske i prostorne granice te uvesti novo prostor-vrijeme.

U posljednjem dijelu pod naslovom "Pripadanje i identitet" Diana Popović promišlja o prostoru i konstrukciji identiteta u romanu *Lutalica* (*La Qué-*

bécoise) Régine Robin. U tom romanu autorica na originalan način pristupa pisanju i promišljanju o vlastitom identitetu useljenice i piše roman koji i formom i sadržajem izražava osjećaj patnje i/ili unutarnje nestabilnosti. U njezinu romanu riječ je prije svega o jeziku (jezicima) i pisanju, pri čemu se taj tematski krug širi i na poimanje vremenskih i prostornih odnosa, što je osobito važno jer osjećaj (ne)pripadanja nekom društvenom prostoru rezultira (ne)moгуćnošću poimanja vlastitog mjesta u svijetu. I naposljetku, Eva Voldřichová Beránková u svom radu "Preskakačica granica: inuitska žena u kanadskoj frankofonskoj književnosti" proučava prikaze autohtone žene, s jedne strane, u prvim djelima u povijesti inuitske književnosti – u romanima *Lovčev harpun* (*Harpoon of the Hunter*) Markoosija Patsauqa i *Sanaaq* Markoosija Patsauqa Nappaaluka, te s druge strane, u više romana kanadske frankofonske književnosti – *Tayaout*, *Agagukov sin* (*Tayaout, fils d'Agaguk*) Yvesa Thériaulta. *Neumorna rijeka* (*Rivière sans repos*) Gabrielle Roy i *Pjev bijele zemlje* (*Le Chant de la terre blanche*) Jeana Bédarda. Nakon što je utvrdila određeni broj motivskih i strukturnih paralela, autorica zaključuje da je inuitska žena bila "preskakačica granica" davno prije nego što je Bernard Saladin d'Anglure formulirao pojam "trećeg spola".

Kao što je već rečeno, kanadska književnost na francuskom jeziku nije u Hrvatskoj predstavljena značajnijim brojem prevedenih djela, pa je u ovaj zbornik uvršten i izbor uvjetovan objektivnim čimbenicima cjelovitih tekstova ili ulomaka iz djela koji su ovom prigodom prevedeni prvi put.

Nadamo se da će ovaj posebni tematski broj *Književne smotre* u kojem su prikazani bogatstvo i raznolikost franko-kanadske književne produkcije doprinijeti širenju zanimanja za ovu književnost.

Evaine LE CALVÉ IVIČEVIĆ
i Marija PAPRAŠAROVSKI